

Bartók Béla emlékezete – Bartók Béla életéhez, munkásságához, művészetéhez a romániai magyar zeneirodalomban is nagyszámú tanulmány, cikk, népszerűsítő írás, dokumentumkiadvány kapcsolódik; öröksége és emlékének ápolása egész szellemi életünkre kiterjed. Már a kortársak hamar felfigyeltek a művész életművének jelentőségére, ami egyfelől a román és erdélyi magyar népdalgyűjtemények anyagának közvetlen kötődéséből következett, másfelől az új romániai magyar társadalomkutató értelmiség népi érdeklődésével magyarázható; az Erdélyi Fialatok tábora erkölcsi kérdésnek tekintette elismerését. Az eredeti népdal és a modern zene híveinek ugyanakkor Bartókért és Kodályért állandó harcot kellett vívniuk a konzervatív polgári és kispolgári körökkel, 1933-ig a [*Dalosszövetség](#) vezetőségével is.

Bartók művészetének elfogadtatásában nagy szerepe volt hangversenyeinek és előadásának. Bartók-zongoraművek első megszólaltatója maga a szerző volt: első szólóhangversenyét szülővárosában, a bánági Nagyszentmiklóson tartotta 1903. ápr. 13-án; Erdélyben először 1912. ápr. 20-án Marosvásárhelyen lépett fel; 1919 után romániai hangversenyein majdnem 30 művét adta elő személyesen.

Beharangozót, beszámolót, kritikát vagy tanulmányt írt fellépéseiről Bródy Miklós, Delly-Szabó Géza, Guttmann Miklós, Horvát Henrik, Járosy Dezső, Molter Károly, Sárkány Gábor, Seprődi János, Szelle Károly.

Az elsők között játszotta Erdélyben műveit – Bartók személyes szereplésén kívül – Dohnányi Ernő (1917), B. Zsembery Elvira (1923), George Enescu (1924), Hevesi Piroska (1924), a Nottara-kvartett (1924), F. Szalay Stefánia (1929). A 30-as évek végén kezdte Bartók művészetét népszerűsítő karmesteri és előadói tevékenységét Nagy István, és kamarakórusával az 50-es évek végén fejezte be. Bartók-műveket tűzött műsorára Szabó Géza is. Kórusciklust szólaltatott meg több alkalommal Guttmann Mihály. A fiatalabb nemzedékből elsősorban Nagy István tanítványai Marosvásárhelyről és Maxim Éva tanítottak be Bartók-kórusokat iskolai énekkarokkal.

A két világháború között Török Erzsébet, Ferenczy Zsuzsi adott elő dalaiból, újabban Albert Annamária, Lengyel Xénia, Martha Kessler, Tóth Erzsébet. Versenyművei, hegedűre és zongorára írott művei, kvartettjei, hegedű-zongora szonátái a legkiválóbb román, magyar és német művészek és együttesek műsorán szerepelnek.

Színpadi műveinek mindenikét bemutatták nálunk. *A fából faragott királyfi* (1944-ben, felújítva 1964-ben) s *A kékszakállú herceg vára* együtt *A csodálatos mandarinnal* (1965-ben) Kolozsvárt került színre, utóbbit Bukarestben is

bemutatták. Román népi szöveg ihlette *Cantata profana* c. műve Bukarestben 1961-ben nyilvános hangversenyen hangzott el.

Szórványosan ugyan, de megjelentek nálunk műveiből kórusok a Művelődési Útmutató (1948, 1950) és Művelődés (1970) hasábjain; a Napsugár mellékleteiben (1971, 1972), a Zoltán Aladár szerkesztette *Dalgyűjteményben* (1958) s a Birtalan József és Szász Károly összeállította *Szállj, szépszavú dal* c. kórusgyűjteményben (1972). Önéletrajza (1921, 1970) s a *Miért és hogyan gyűjtsünk népzene* c. tanulmány kivonatos változata is megjelent (Művelődés 1970).

Az Electrecord hanglemezzgyártó vállalat eddig két Bartók-mű terjesztését vállalta: *Divertimento* (a kolozsvári Filharmónia vonószekara Mircea Cristescu vezényletével); *Este a székelyeknél* (Halmos György előadásában).

Gazdag anyagot mutat fel a zeneírás tanulmányok, cikkek, esszék, megemlékezések, méltatások formájában. Radu Urlăţeanu dolgozatában együtt foglalkozik a két kortárs – Bartók és Kodály – művészetével (1929). Constantin Brăiloiu a román népzene kutatásával kapcsolatos Bartók-írásokat fordítja román nyelvre (1934), majd ezekből cikkgyűjteményt jelentet meg (1937). Helyét jelöli ki az új magyar zenében Lakatos István (1936). Számos életrajzi mozzanattal, egyes városokhoz kapcsolódó Bartók-emlékekkel gazdagodott a Bartók-irodalom az évfordulók alkalmával közölt írásokban. Egyesek ismertetik módszerét, magyar népzenei gyűjtéseinek eredményeit, a székely anyag szerepét gyűjtéseiben, műveiben (Almási István, Könczei Ádám, Szenik Ilona). Megfogalmazzák a román népzenevel kapcsolatos gyűjtő, rendszerező tevékenységének jelentőségét (Tiberiu Alexandru, Angi István, Sabin V. Drăgoi, László Ferenc, Sigismund Toduţă, Zeno Vancea). Zeneszerzői tevékenységének szűkebb vagy szélesebb területét elemezve népszerűsítik munkásságát, eredményeit (Jagamas János, Szalay Miklós); egyik-másik műfaj térhódítását (Halász Anna, Szinberger Sándor), László Ferenc pedig Bartókról szóló írásokból szerkesztett kötetet (*Bartók-könyv 1970-1971*), majd kiadta hazai és külföldi szerzők 13 tanulmányát *Bartók-dolgozatok* c. alatt (1974), önálló kötetet állított össze *Béla Bartók și muzica românească* címmel (1976) a zeneszerző román vonatkozásairól, s új tanulmánykötetet *Bartók Béla*.

Tanulmányok és tanúságok (1980) címmel.

A Bartókról szóló írások egy további csoportja a művészetéhez vezető utat jelzi (Nagy István, Zoltán Aladár, Csire József), általánosabb képet rajzol a művészeiről, tudósról vagy az emberről (Boda Oszkár, Bács Lajos). Némelyek riportsorozatban, dokumentumriportban elevenítették fel életrajzi vonatkozásokat, személyi kapcsolatokat (Köteles Pál, Cseke Péter, Domokos Eszter), mások – románok és magyarok – maguk emlékeztek vissza Bartókra (Fischerné Szalay Stefánia, Molnár Irma, Ion R. Nicola, Harry Brauner, Árvay Árpád, Fogolyán Miklós). Interjú keretében is felmérték a hazai zeneszerzőkre gyakorolt hatást (Terényi Ede), sőt szavalóestek, nyilvános stúdióadások kapcsolták össze művészetét írásaiból, leveleiből, kortársak nyilatkozataiból vett idézetekkel (Banner Zoltán, Buzás Pál).

Hazai vonatkozású leveleiből gyűjtött s közzétett Viorel Cosma (Demény Jánossal), Lakatos István és George Sbârcea (Bartók leveleinek budapesti III. és IV. köteteiben). Hazai kiadásban jelent meg László Ferenc *99 Bartók-levél c. válogatása* (Téka 1974) és kétkötetes Bartók-levélgyűjteménye román nyelven (Zeno Vancea bevezetésével, 1976-77).

Életét és munkásságát az elsők között Kiss Béla vázolta önálló füzetben (1946). Szegő Júlia előbb a népdalkutató Bartók alakját rajzolta meg bőséges és ismeretlen romániai levelezésanyag közlésével (1956), majd életrajzát dolgozta fel (1964), ez utóbbit életrajzi regény formájában is (*Embernek maradni*, 1965, 4. bővített kiadás 1975, románul 1972). Zeno Vancea román nyelvre fordította Szabolcsi Bence Bartók-tanulmányát, s kötetet adott ki románul a zenetudós írásaiból és tanulmányaiból (1956). Eisikovits Miksa egy tanulmányban Bartók stílusa egyes elemeinek a román népzenevel való kapcsolatát mutatta ki (1976). Zenéjének és egész munkásságának fél évszázados útját Benkő András foglalta össze *Bartók Béla romániai hangversenyei c.*, teljes irodalmat is közlő könyvében (1970), majd ugyanő témáját kibővítve *Bartók és Románia* címen zenetudományi doktori értekezést védett meg a kolozsvári zeneművészeti főiskolán (1977).

A tisztelet jutott kifejezésre Bartók iránt azokban a zeneművekben, amelyekkel emlékének adóznak egyes hazai magyar zeneszerzők (Bihari Sándor, Junger Ervin, Oláh Tibor, Terényi Ede, Vermesy Péter, Zoltán Aladár).

Forrást jelent gazdag munkássága, életének egyik-másik jelentősebb mozzanata költészetünk számára is. Költeményeket ihlettek amerikai önkéntes száműzetésének esztendei (Márki Zoltán, Szilágyi Domokos), a *Cantata profana*, a *Concerto* (Magyar Lajos, Tóth István), a *Zene* (Kányádi Sándor). Verseket születtek példamutató művészi egyéniségéről, műveinek gondolatébresztő, serkentő hatásáról (Páskándi Géza, Hodos László, Szemlér Ferenc, Székely János, Lászlóffy Aladár, Éltető József), a természettel (Palocsay Zsigmond) vagy a néppel való kapcsolatáról (Szász János). Írói, költői megnyilatkozások sora vall emberi nagyságáról, művészi jelentőségéről, példamutató társadalmi állásfoglalásáról vers vagy próza formájában (Bajor Andor, Deák Tamás, Hajdu Győző, Katona Ádám, Kántor Lajos, Márki Zoltán, Szöcs István, Szöcs Kálmán), ez a tisztelet vezérli tollát román költőknek, íróknak is (Mihai Beniuc, Geo Bogza, Nina Cassian, Veronica Porumbacu).

Életéből, művészetéből képzőművészeink is ihletet merítettek. Megörökítették interjú, hangversenyzés vagy népzenelejegyzés közben (Hosszú Márton, Maczalik Alfréd, Nagy Albert). Portrét, festményt, rajzot készített róla a későbbi nemzedék több tagja is (Lausch Gyula, Kristófi János, Márkos András, Porzsolt Borbála). Szobor, dombormű formájában örökítette meg Balogh Péter, Jecza Péter, Nagy Albert, Szervátiusz Tibor, a román szobrászok közül Ion Jalea. Mások egy-egy jelentős művéből vagy egész életéből merítettek témát képhez, szoborhoz, rajzhoz, metszethez, domborműhöz (Ambrus Imre, Árkossy István, Bardócz Lajos, Cseh

Gusztáv, Fux Pál, Imets László, Lechner Júlia, Macskásy József, Makkai Piroska, Nagy Albert, Páll Lajos, Plugor Sándor, Szervátiusz Jenő) vagy éppen faliszönyeghez (Bandi Dezső, Tóth József).

A Romániai Magyar Dalosszövetség 1948. februári átszervezésekor a "Bartók Béla Dalosszövetség" elnevezést vette fel. Nagyszentmiklóson kétnyelvű emléktáblával jelölték meg Bartók szülőházát, és a város múzeumában külön Bartók-szobát létesítettek. Nevét viseli egy bukaresti zenei klub, egy-egy bukaresti, nagyszentmiklósi és kolozsvári utca, az 1971-ben alakult temesvári énekkar, a Gyergyóditrói Művelődési Egyesület (1972).

Halálának negyedszázados évfordulója alkalmával ünnepi számmal adózott emlékének az Igaz Szó, Korunk, Művelődés, Utunk. Megemlékezett az eseményről a legtöbb napilap is, zenei együttesek, zenei intézmények ez alkalommal Bartók-műveket tűztek műsorukra. A nagyszentmiklósi múzeum Szöcs Gyula szerkesztésében emlékfüzetet, a nagyváradi Művelődési Ház a keretében elhangzott előadásokból kis kötetet jelentetett meg. A román rádióban és televízióban László Ferenc több alkalommal emlékezett meg az évfordulóról.

(B. A.)

Seprődi János: *Bartók Béla művészete*. Páztortúz 1924/10; újraközölve s bővítve *Seprődi János zenei írásai és népzenei gyűjtése*, 1974. 266-85. – Nagy Géza: *Bartók Béla jelentősége*. Erdélyi Múzeum 1946. – Székely János: *Ismerkedés Bartók Bélával*. Igaz Szó 1960/9; újraközölve *Egy rögeszme genezise*. 1978. 125-33. – Lakatos István: *Bartók-dokumentumok*. Művelődés 1970/9; uő: *Romániai Bartók-bemutatók*. Utunk 1970/40. – Angi István: *Folyóirataink Bartók-számairól*. Utunk 1970/49. – Szekernyés János: *Bartók és a Zenei Szemle*. Utunk 1971/16. – Vermesy Péter: *Bartók romániai hangversenyei*. A Hét 1971/16. – Szilágyi Domokos: *Bartók-könyv*. Könyvtári Szemle 1972/2. – Benkő András: *Bartók fogadtatása*. Korunk Évkönyv 1974. – Faragó József: *Bartók példája az összehasonlító folklórkutatásban*. Korunk 1975/8. – László Ferenc: *Bartók Béla tájainkon*. Kronológiai táblázat. Művelődés 1975/8; uő: *Beu, Bartók és a "népzene a műzenében"*. Korunk 1976/5. – Szöcs Gyula: *Nagyszentmiklósi adatok a Bartók-kutatáshoz*. Művelődés 1975/12. – Orth Mészáros Enikő: *Bartók Béla Zenei Klub*. A bukaresti Petőfi Sándor Művelődési Ház zenei műsorai. Művelődés 1975/11. – Balázs Edit: *Népművészettől – modern művészetig. Brâncuși és Bartók*. Korunk 1976/8. – Max Eisikovits: *Contribuții la geneza unor elemente de stil în creația lui Béla Bartók*. Függelék az *Introducere în polifonia vocală a secolului XX*. c. kötetben, 1976. 307-50. – Szekernyés János – Szöcs Gyula: *"Nagyszentmiklós – művész fiának"*. Korunk 1979/1-2.